

Magyarok Dél-Tirolban?

A fiatal politológus szerint szűk-ségtelen boncolgatni az egymás mellett élés és az együttélés közötti különbséget: „az egymással való békés együttélést éppen az egymásmellettiesség szavatolja, ez a kettő egymást feltételező, nem pedig egymást kizáró tényező, főleg olyan erős kollektív önazonossággal rendelkező régió esetében, mint amilyen Dél-Tirol”. Hozzászói ugyanakkor: az elkülönülésre lehetőséget biztosító rendszer saját maga megszilárdítását, megerősítését is elősegíti. A szakmai kérdések mellett amolyan „mindennapi” dolgokra is áttérünk: kiderül, hogy nagyon sok magyar él Dél-Tirolban, közülük legtöbben a vendéglátóiparban dolgoznak. Az iwiw közösségi oldalon több mint 630 tagja van például a Südtirol-i magyarok csoportjának, itt az érdeklődők a térségben sorra kerülő magyar koncertekről és egyéb rendezvényekről értesülhetnek, tájékozódhatnak az állás-, fuvar- és utazási lehetőségekről is.

„A fiaim rosszul beszélnek olaszul”

Mauro Minittivel, a dél-tiroli parlament elnökével és Veronika Stirner Brantsch parlamenti képviselővel találkoztva újabb információk birtokába kerülünk a törvényhozó testület nem is túl nagy, nem is túl kicsi székhelyén: kiderül többek között, hogy a közel száz év alatt kihar-

lam nyelvét is megtanulják, de a legjobb az lenne, ha minden a maga természetes rendjén alakulna a nyelvtanulásra és a másik emberrel való kapcsolatteremtésre vonatkozó igény tekintetében egyaránt, az állam számára is ez lenne a legjobb – magyarázza a romániai gyökerekkel is rendelkező Stirner Brantsch.

Kiadóvállalatnál, egyetemen

Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy az Athesia kiadóvállalatnál még a plafonon is „szaladgálnak” a különböző sajtótermékek szórólaptól a folyóiratokig, az újságokon át: a cég többek mellett német, olasz és angol nyelvű, valamint vegyes kiadványokat, kalendáriumokat, könyveket és egyéb nyomtatott és elektronikus termékeket jelent meg, s Bolzano mellett Brixenben, Bruneckben, Meranóban, Innsbruckban stb. is működtet kiadósági tevékenységeket. A kiadóvállalat központi székházában van a *Dolomiten* című katolikus orientációjú napilap szerkesztősége, ahol 51 belső munkatárs dolgozik, emellett mintegy 150 külső munkatárssal, tudósítóval számolnak. Az újság heti 6 alkalommal, naponta 42 oldalon jelenik meg, átlag példányszáma 70 ezer körül mozog. Története 1882-ig nyúlik vissza, ekkor jelent meg ugyanis először *Der Tiroler* néven, az évek során névváltoztatásokra és időszakos megszűnésekre kényszerült. 1926-ban

Szűk utcák, árusok, turisták a város központjában

eleget tenni a munkaerőpiac iránnyából érkező igényeknek is, arra biztatva hallgatóit, hogy miután végeznek, „a környéken” vállaljanak munkát, s ezáltal „otthon” tartsák a megtermelt szellemi tőkét – tudjuk meg a művészeti és tervezői kar látogatása során, ahol este fél 8 körül félig telt ház fogad bennünket. Naná, hiszen az alkotási folyamat nincs időhöz kötve, gondolhatjuk, akkor kell művelni, amikor az embernek ilhete, kedve és persze energiája van hozzá. Mialatt oktatójuk az egyetemről, az oktatás gyakorlat-orientáltságáról, a közletről s távolabbról érkezők igényeinek kielégítéséről beszél, a diákok szépen csendben, 3-4 fős csoportokban egyeztetnek a vizuális kommunikáció témájában. Nincsenek sokan, de elegendő ahhoz, hogy együtt dolgozzanak, s ki tudja, majd ha végeznek, mostani munkájuk révén is hasznos tagjai legyenek a társadalomnak. Érdekes, hogy három- (német, olasz, angol) vagy többnyelvűként emlegetik az egyetemet, miközben az óvodai és iskolai képzést illetően világosan elkülönülnek egymástól a német és az olasz tantervű intézmények (természetesen kötelező tantárgyként tanítják a másik nyelvet).

Múzeumok, terek, furcsaságok

A Museiont, a bolzanói Kortárs és Modern Művészetek Múzeumát leginkább a nyitott jelzővel illetném, ami az intézmény belső tereinek a külvilággal való kapcsolatára és a kortárs művészetek iránti fogékonyságára egyaránt igaz. Letizia Ragaglia múzeumigazgató vezetésével járjuk körbe az éppen látogatható tereket, egészen pontosan a massachusettsi születésű Carl André minimal art szobrász munkáiból szervezett tárlatot. Az érdeklődő megtapogathatja, és akár meg is szagolhatja a fát, rálephet a szőnyegszerű fémlapra, egyszóval kölcsönhatásba kerül az alkotásokkal. Hangsúlyosan érvényesül az a fajta elképzelés, hogy a terek jóval dinamikusabbak, mint ami a klasszikus múzeumképbe belefelel: a Museion hagyományos múzeum és a kortárs művészetek központja sem akar lenni, sokkal fontosabbnak tartja, hogy a modern és a kortárs művészet legkülönfélébb típusait bemutassa.

Az utcára kilépve, a hangulatos terek (Walter Platz, Dominikanerplatz stb.), kastélyok (Maretsch, Runkelstein stb.), múzeumok (Dél-Tiroli Régészeti Múzeum, Természettudományi Múzeum stb.) mellett az ember a város „természetadta” furcsaságait is szemügyre veheti: a 20. század első felének történelmét, a faszizmus időszakát juttatja eszünkbe a Győzelem emlékműve és Mussolini domborműve egyaránt. „Hic Patriae fines siste signa / Hinc ceteros excoluimus lingua legibus artibus” (Itt van az anyaország határa. Innentől kiindulva tanítottunk másokat nyelven, törvényen és kultúrán keresztül) – olvasható a Mussolini parancsára 1928-ban épített Győzelem emlékműn, a több mint tíz évig készült Mussolini dombormű pedig a „Crede, obbedire, combattere” (Higgy, vedd alá magad és harcolj) szlogenrel „hódít”. Létezésükről – értelemszerűen – megoszlanak a vélemények: az olaszok szerint a „műalkotások” önazonosságukat fejezik ki, a németek viszolygva tekintenek rájuk. Idén januártól az olasz művelődési minisztériumtól a dél-tiroli kormány hatáskörébe kerültek át, amely egy szakértői vegyesbizottságot kért fel az emlékművek sorsának intézésére, a mindkét közösség számára elfogadható megoldás azonban, úgy tűnik, várat még magára.

Világhírű borvidék a dél-tiroli, nem csoda, hogy a közelben, a Bolzanótól 30 km-re fekvő

Magréban igazi borparadicsom működik: több száz éves, cseréptetős házak fogadják a látogatót, igazi középkori hangulatot biztosítva a kisvárosi térben elmerülő turistának, hogy aztán a Ladeger család vállalkozását felkeresse. A finom nedű előállításához szűkebbes berendezések, hordók, ilatok között sétálgatva megtudjuk, hogy a pincészetet a jelenlegi tulajdonos dédapja alapította meg 1855-ben, azóta apáról fiúra hagyományozódott a közel 160 hektárnyi szőlőből leszüretelt gyümölcs sorsa. Kétfajta márkát gyártanak, a Tenutà Lagederből 250 ezer, az Alois Lagederből pedig 1,2 millió palackot készítenek évente, ennek pedig mindössze 35 százaléka marad Olaszországban, az Egyesült Államoktól Japánig, Ciprustól Romániáig több országba exportálják azokat.

Programok, események tekintetében tehát volt választék Dél-Tirolban, s az imént felsoroltak mellett ki tudja, még mi mindentől szólhatnak: a „műalkotások” önazonosságukat fejezik ki, a németek viszolygva tekintenek rájuk. Idén januártól az olasz művelődési minisztériumtól a dél-tiroli kormány hatáskörébe kerültek át, amely egy szakértői vegyesbizottságot kért fel az emlékművek sorsának intézésére, a mindkét közösség számára elfogadható megoldás azonban, úgy tűnik, várat még magára. Mindent összevetve sikeres volt a study visit, úgy is mondhatnám: várjuk a következőt!

A törvényhozó testület tagjai közül többen is a teljes függetlenedésre voksolnak

colt önrendelkezést – értelemszerűen – meg is szeretnék őrizni, így fontosnak tartják a jól kiépített intézményrendszer zavartalan működését. A törvény biztosította jogok és lehetőségek mellett azonban nem szabad elfeledkezni arról, hogy Dél-Tirol jelen pillanatban Olaszország leggazdagabb régiója: a képviselők, többi társukkal egyetemben elégedettek ugyan mindazzal, amit sikerült kivívniuk és megvalósítaniuk, de úgy tűnik, ennél többet szeretnének. A jelenleginél is nagyobb autonómia megszerzése, az Olaszországtól való teljes függetlenedés gondolata is foglalkoztatja őket, az azonban egyelőre a jövő titka, hogy hogyan és milyen eszközökkel tennék ennek érdekében. Érzékletes példával szolgált Veronika Stirner Brantsch, a parlament korábbi elnöke: bár a közhivatalokban jól érvényesül a kétnyelvűség, az emberek továbbra sem lehetnek kétnyelvűek. – A fiaim például, akik 14 és 16 évesek, elég rosszul beszélnek az olasz nyelvet, ugyanis német az anyanyelvük. Nyilván szeretném, hogy az ál-

kapta a *Dolomiten* nevet, majd 1994-től, Toni Ebner jelenlegi főszerkesztő, MIDAS-elnök kezdeményezésére strukturáltabb lett az újság, világosan elkülönülnek benne a bel- és külpolitikai, valamint a kulturális hírek a régió és a kistérség eseményeitől és a sporttól. A munkatársakkal beszélgetve tetten érjük az „újságírók” gondolatmenetét: „amikor este 8-kor kilépek a szerkesztőségből, reménykedem abban, hogy aznap már nem történik semmi fontos. A barátnőm is ezt teszi.”

Többek szerint is jó hatással volt az egyetem létrehozása Bolzanóra. Az 1997. október 31-én kelteztet alapító okirat világosan kimondja, hogy az egyetem a dél-tiroli akadémiai képzés érdekében jött létre, hogy ezáltal is elősegítsék a térség kulturális, szociális és gazdasági fejlődését. Fogadja ugyanakkor a világ különböző térségeiből érkezőket, s hídként szolgál az olaszok és a németek, valamint Olaszország és Közép-Európa között.

Az egyetem államilag elismert diplomát ad, és igyekszik

Ínyencségek közül is bőven lehetett válogatni